

Børn laver digte

Publ. i *Tillæg til Information, Børnehistorier*, 09.12.1982.

Også publiceret i *Kursiv, Meddelelser fra Dansk lærerforening* 3, 1983.

Børnekultur har, siden der begyndte at være sådan én, været to ting. Det man almindeligvis får på hjernen, når man hører ordet, er den kultur, der er produceret for børn af voksne eller i særlige tilfælde af vidunderbørn og bugtalerdukker, der kan samme slags dog højst næsten ligeså godt som nogen voksen,

Der er også en anden slags: Børns kultur. Den er lavet af børn eller sjældnere af børn og voksne sammen. Den er mundtlig. Den består af alle de lege, sange og historier og remser og råb og danse og gangarter, børn går og laver. Den lever barn og barn imellem. Og den lever rimelig godt uden for opmærksomhedsfeltet.. Selv om det moderne liv høvler ned på nogen af dens former, er det stadig en livskraftig og vigtig del af børns liv. Børn går såmænd i al ubemærkethed og udøver en stor og vidtudfoldet »folkekultur« – og de gør det vel at mærke på det moderne livs betingelser.

Gennem den kan de både ytre og frembringe deres erfaringer, behov, livsenergi, identitet og fællesskab. Mange af disse udtryksformer er højt udviklede, kræver stor færdighed både hvad angår selve udfoldelsen og dens sociale organisering. Fra de er så små, at projektet kan være at hoppe ned fra en avisside, over de sig på det med liv og lyst. Øvelsen er ikke blot øvelse, den er i sig selv noget. Den har selvstændig brugsværdi, socialt og som selvudtryk.

Fra skolealderen bliver den slags aktiviteter svækket. Børnene bliver ganske vist dygtigere og dygtigere til det – tænk blot på de flotte klappesange og -danse, de lidt ældre piger laver, men det får mere og mere karakter af punktvis andenrangsaktiviteter, barnepjat også i deres egen selvforståelse. Derefter smuldrer den måde at udøve kultur på.

Med skolen og skriften erstattes et produktivt forhold til kultur af et fremmedstyret, konsumerende eller indlæringspræget forhold til den etablerede kultur. Oftest med en lammelse af børnenes egne udtryksenergi og evner til følge. De føres ikke, fx hvad det sproglige udtryk angår, med over i skriften. Man skal gennem en pyramide af øvelser på andres præmisser før man – år efter – har opnået ytringskompetence, og så har man snart ikke andet end fremmede stemmer at tale med, om nogen. Den proces sætter afmagt, lede, kedsomhed og andet fordærv i ytringsbehovene – fremmedbestemmer dem og kontrollerer dem også.

Det forhold er der ikke mange, der jamrer over. Derimod bliver der sunget megen jammersang over, at børn i vore dage hverken kan læse eller skrive dansk, stave kan de slet ikke, sproget går i forfald. Der er ved at indtræffe en hel re-analfabetisering. Det kan altsammen godt være. Der er nok noget om det. Men adressen er vist forkert. Skole, medier, ytringseksperter har overtaget ytringsmidlerne og produkterne

markedsføres som passiverende konsum.

Men det er ikke bare sådan. Selv i gamle dage, da skoleskriften herskede enerådigt, producerede børn en frodig undergrunds-skrift af graffiti, løbesedler, kærestebreve, dagbøger og meget andet. Derudover brugte de mund på snedige, raffinerede og robuste måder.

Nu for tiden er på en vis måde ligefrem det modsatte tilfældet af de jammersanges indhold. Børn har faktisk aldrig før i historien ytret sig som de gør nu. Med evne og færdighed til også at gøre det i forhold til den officielle kultur, hvad enten på skrift eller billede eller lyd. Børnekultur er så småt noget der kan produceres af børn, også hvor det drejer sig om »skrift«-kulturens former.

Det er foreløbig en dråbe i et hav af bl.a. kommerciel børnekultur. Selvom dråben trues så såre den viser sig af kommerciel (eller for den sags skyld af pædagogisk) forgiftning, så er det en løfterig dråbe, og dens kilde er ikke så ligetil at udtømme med hverken udbytning eller tilforladelig omklamring.

Det mest markante udtryk har den type børnekultur fået med den børnerockbevægelse, der går over landet i disse år. Børn laver musik, de laver tekster, festivaler og spiller for hinanden som aldrig før. Den medalje har også sin bagside af kommercialisme og eliteræs. Men foreløbig er bevægelseskarakteren det langt overvejende.

Børnerocken er nok det mest iøjnefaldende, men er langt fra enestående. Tilsvarende tendenser ses over et bredt spekter af kulturudfoldelser, således også hvad angår bøger og skrift. Siden *Hindbærbrus og kragetævers* dage er der fløjet mange af den slags fugle ud. *Babypower* fra 1972 er et af de tidlige og meget selvbevidste udslag. *Kattejammerrock* og de følgende sampro-

duktioner mellem børn og voksne fra Vesterbro Ungdomsgård var med til at sætte skred i børnerocken. Der er til nu kommet to digtsamlinger fra samme miljø. Den første *Toves børnebørn* er skrevet af børn og udkommet i 1980. Den anden *Kærlighed i restordre* (1982) består af digte lavet af børn og folk i alle aldre.

Digtene i *Tove børnebørn* er skrevet af børn og unge mellem 9 og 21 år gamle. Dens producere er Bo Schiøler og Bente Sønnichsen, som også var involveret i produktionen af pladerne. De fleste af digtene er skrevet af piger. Aldersmæssigt ligger tyngdepunktet o. 15 år. Begge bøger er tænkt som brugsbøger, eksempler til efterfølgelse. Ærindet er at skabe et praktisk alternativ til den herskende kulturpolitik dels ved at vise, at der er andre end specialister, der kan gøre skrift, dels ved at gøre digtet som ytringsmiddel tilgængeligt på hverdagsplan og brugbart som udtryk og redskab for egenerfaring.

Begge dele opfylder bøgerne. Der er både engagement og udtryksvilje i dem: Man får noget at vide om de børn og deres liv. Der er ingen tvivl om at produktionsprocessen har haft betydning for dem, der har været med. Den har tjent sit formål ved at få åbnet nogle kanaler for selvudtryk.

Mange af digtene handler om Vesterbro. Uden at de lægger skjul på misforholdene får de alligevel brudt op på de vante elendighedsbeskrivelser af livet der. I børnehøjde bliver andre og ofte overraskende virkelighedsdimensioner synlige. Disse digte er som oftest robuste kærlighedserklæringer til stedet som fx flg. slutning, der kommer efter nogle rim om »manglerne«: *Du ser ej fuglen i sin flugt/ ej heller havets bugt/ Men Vesterbro du er ej fæl/ du er for mig min sjæl.* (Torres 13 år).

Endnu flere af digtene handler om kærlighed og mest om dens viderværdigheder. De får udsagt, hvordan det er med den sag omkring puberteten. De er mest stilfærdige tilstandsbeskrivelser af forsigtig længsel og blød ulykkelighed, oftere lidt fjerne i det, abstrakte og almene. De udsiger tit en resigneret oplevelse af at være offer for det der. De unge har givetvis en langt mere bredspektret oplevelse og tilsvarende stærkere udtryksformåen i deres mundtlige praksis. Den kommer ikke rigtig igennem i digtene, de er mere følelsesfulde, private.

Men der er et problem i dette, som jeg mener, at det kan være vigtigt at trække frem, ikke for at sætte bagkloge pletfingre på et initiativ, der er både væsentligt og nødvendigt, men fordi det kultursyn, der bliver afvist, sniger sig ind ad bagdøren.

Specielt kærlighedsdigtene (dvs. oftest de unges digte) er præget af skriftkulturens lyriske konventioner. Det der bliver det vigtigste i disse digte er *udsagnene* om sagen og oplevelsen – og ikke hvordan det bliver *udtrykt*. Problemet med det er ikke, om det er originalt eller har kunstnerisk kvalitet i traditionel forstand. Det er ikke, om det er udtrykt i klichéer eller ej. Men det er, at den konventionelle udtryksform virker tilbage på egenoplevelse og erfaring, binder den og dens udtryk, sætter det i bur. Udsagn er ikke det eneste fornødne, det er ligeså vigtigt at få udviklet brugbare udtryksformer, arbejdet med sprog, metoder – æstetik og hvad dertil hører. Det står ikke i modsætning til hverken børns mundtlige kultur eller folkelige kulturer i øvrigt – tværtimod. »Æstetiske« redskaber er en eksistensbetingelse for dem.

Ser man på de yngstes digte i samlingerne er de netop kendetegnet ved at

være mindst ligeså optaget af udtrykket som af udsagnet. Tilsyneladende er de mere ubehjælpelige, klichéprægede og mekaniske fx i limningen, men reelt er de friere. De ligger i direkte forlængelse af de mundtlige udtryksformer... I dem er også udtrykket, sproget konkret og bearbejdes. De bruger klichéerne, der har karakter af en slags *formler*. De afprøves. De er det skelet, der muliggør *improvisation*. Det er det samme forhold mellem formel og improvisation, der præger den mundtlige børnekultur.

For at skriften kan tjene som medium for alternativ kulturproduktion, tror jeg, at det er nødvendigt at udvikle sådanne udtryksmidler. Ikke skriftkulturens konventioner, men folkekultureernes åbne formler og typer. De kan stive det bløde kød af så det bliver til krop.

Det er ligeledes slående, at de små børns udtryk er rytmisk, og at rytme er nødvendig for dem her, som når de bruger munden. De unges og ældres digte er som regel urytmiske. Rytmen er i sig et af de vigtigste kulturelle produktionsmidler. De yngre børn eksperimenterer med liv og lyst med disse ting. Det kunne blive et spændende projekt at satse på dem i den tredje omgang der forhåbentlig kommer.

Kærlighed i restordre ligner *Toves børnebørn* både i styrke og svagheder. Derudover er den spændende ved at overskride aldersgrænserne. Betegnende nok er der færrest bidragydere fra midaldrende. De unge og de ældre tegner udvalget. Ved at bryde aldersgrænserne bliver bogen et langt mere omfattende udtryk for livssituationen på Vesterbro. Der kommer en erfaringsudveksling i stand. Det kan nok være af væsentlighed, i et liv som ellers er låst i snævre aldersopsplitninger.

Den længsel efter fællesskab og kærlighed som også bogens titel udsiger, er fælles for digtene. Den er formidlet tværs gennem den forskellighed, som alder og udtryksform betyder. Derfor er det også en tanke værd at udtryksstyrken oftere er stærkest i de digte der handler om det modsatte. Det hænger muligvis sammen med at udtrykket i disse niddigte er mere ubelastet af konvention. Her er ingen forsigtighed. Selve udtryksenergien gør digtet varmt, selvom det handler om det modsatte. Det sker i flg. eksempel, hvor alderen virker i samme retning:

*Jeg hader dig
du er
som en storm
som slim i min mund
som hestepærer og jord
der æltes sammen
med fødderne*

*du er
som snot
bare du blev
til en klat.
(Brian Høiberg 11 år).*

Hadsange er der et par stykker af. Højsangene har vi til gode. De kommer.

Et initiativ i samme retning som digtsamlingerne fra Vesterbro Ungdomsgård er den serie *Egne tekster*, som Dansk lærerforeningen har startet. Serien er foreløbig standset, ikke af mangel på tekster (de vrimler frem) men af manglende afsætning (dvs. til lærere). Det var skade om standsningen skulle blive mere end midlertidig. Der er flere forhold ved fx digtsamlingen, *Kærlighed og det der ligner*, som er problematiske, men forsøgene skal gøres for at brugeligheden kan udvikles.

Serien og projekterne bag den er led i bestræbelser på at gøre dansk til et kulturproduktivt fag, til mere end et blot kulturformidlende og kommunikationsteknisk fag. Ideelt sagt handler det om udvikling af ytringsredskaber for børnenes egne interesser og erfaringer. Selve læreprocessen kan derved blive et redskab til at skabe social brugsværdi for de involverede, fremfor at være et blot og bart øvestykke.

En beskrivelse af et sådant vellykket projekt kan man finde i Thorkild Thejssens artikel: *Drømmene* i *Unge Pædagoger* 8/80. En digtsamling fra Tommeliden i serien *Børnenes digtbøger: – er jeg så ikke osse et guld* er en udmøntning af en skoleklasses digtproduktion.

Der kræves en sej udvikling af redskabet, hvis det skal ud over blot at fungere som et smart motivationspædagogisk fif. Det kræver fx, at det også er alvor for pædagogerne. De må blive deltagere og ikke blot iscenesættere med andre hensigter. Børn lugter den slags pædagogblod så øjeblikkeligt som trolde kristenblod. Og så er man lige vidt – og det er ikke så langt, som i de her omtalte bøger og projekter.

Både pædagogerne og vi andre voksne har desuden godt af at tage ved lære, for vi er faktisk ringere stillet end børnene i det stykke. De fleste af os er slet og ret dårligere til det, selv når det gælder at lave skriftdigte. Børnene har deres bagland i de mundtlige udtryksformer. Her ligger et enormt »æstetisk« potentiale af færdigheder og metoder både rytmisk, sprogligt og formmæssigt. Børn *forholder* sig her energisk til både æstetik og udsagn, så avanceret eller rettere elementært som nogen Højholt.

Der er lang vej igen før disse måder kan overtage skriften som medium og dermed omforme den.

Foreløbig er det oftest skriftkulturelle konventioner, der præger spiserne til en børneskrift, ligesom det i børnerocken oftere er voksenrockens konventioner der dominerer. Der er skridt, der skal tages. Og det kan være nødvendigt, at de første af dem tages på banet vej.

Initiativerne bør absolut hilses velkommen og kan de have den funktion at stimulere til lignende indsats er meget nået – og det kan nogen af dem. Foreløbig har udgivelserne mest været præget af digte og noveller. Andre genrer ville nok være værd at opdyrke. Børn er gode til at fortælle historier. Det er en mulighed. En an-

den er tegneserier. Det er et medium børn (drengene) har en forbavsende færdighed i at anvende.

Arbejdet med at udvikle disse ytringsredskaber er et af de vigtigste, hvad børnekultur angår i de kommende år.

Toves børnebørn. Vesterbro Ungdomsgård. Gyldendal. 1980.

Kærlighed i restordre. Vesterbro Ungdomsgård. 1982.

Kærlighed og det der ligner. Dansk lærerforeningen. Serien: Egne tekster. 1981.

– *er jeg så ikke osse et gulv.* v/ Robin Jakobsen. Tommeliden. 1979.

Silence, please!

En vinterdagfor nogen år siden var vi på vej hjem fra kælketur. Vi kører dér i bilen.

Så siger Morten:

– Flemming ved du hvad?

– Nej.

– Der er én ting, jeg ikke kan forstå. Og det er, at de aldrig tier stille i fjernsynet. De snakker altid. De er aldrig stille og kigger på et eller andet eller sådan noget.

– Hvorfor siger du det?

– Fordi de altid snakker.

(Publ. i Information 5. maj 1983)